

KVALITET OBRAZOVANJA ZA UČENIKE GRAFIČKE STRUKE

QUALITY EDUCATION FOR STUDENTS OF GRAPHIC PROFESSION

Zorica Lazić¹⁾

Rezime: *Obrazovanje i znanje postaju sve više primarni razvojni resursi za stvaranje konkurentne prednosti bilo koje organizacije ili ustanove. U okviru poboljšanja kvaliteta i efikasnosti obrazovanja grafičara nužno je povezivanje privrede i obrazovanja, jačanje celokupnog sistema obrazovanja i uskladiti sa obrazovnim standardima EU-a, što podrazumeva i podsticanje doživotnog obrazovanja. program koji se realizuju u okviru srednjeg stručnog obrazovanja su usmereni na ishode učenja koji podrazumevaju jasno definisanja znanja, veštine, sposobnosti (radne kompetencije) i potencijale koje zahteva tržište rada, visokoškolske institucije i individualni razvoj učenika. Usklađivanje obrazovanja grafičara s potrebama tržišta rada podrazumeva da srednje stručno obrazovanje grafičara ima ključnu ulogu u razvijanju ljudskih potencijala sa ciljevima postizanja privrednog rasta, zapošljavanja i mogućnost vertikalne i horizontalne prohodnosti između svih delova obrazovanja. Metodom istraživanja, kreiranja, merenja i praćenja performansi došlo se do predloga za unapređenje srednjeg stručnog obrazovanja(SSO) učenika grafičke struke.*

Ključne reči: *kvalitet obrazovanja, srednje stručno obrazovanje, performanse*

Abstract: *Education and knowledge increasingly are becoming the primary development resources to create competitive advantage of any organization or institution. Within improving the quality and efficiency of education of graphics it is necessary to connect the economy and education while enhancing the overall educational system and compliance with the educational standards of the EU, including the encouragement of lifelong education. Programs that are implemented within the secondary vocational education are focused on learning outcomes that include clearly defined knowledge, skills, abilities (work competences) and potentials that require labor market, higher education institutions and individual development of students. Aligning graphics education with the needs of labor market implies that the secondary vocational education has a key role in the development of human resources with the objectives of achieving economic growth, employment and the possibility of vertical and horizontal movement between all parts of education. The method of research, creation, measurement and monitoring of performance has led to proposals for improvement of secondary vocational education of graphic students.*

Key words: *quality of education, SSO, performance*

1. UVOD

Kvalitet je često izgovarana reč u svakodnevnoj komunikaciji. Razlog tome je njena mnogobrojna upotreba. Kada je reč o obrazovanju, kvalitet podrazumeva ne samo ostvarenje kvaliteta u vaspitno obrazovnom radu, već delovanje na sve faktore obrazovno vaspitnog procesa: organizaciju, rukovođenje, međuljudskih odnose, materijalne i ljudske resurse i dr.

U razvijenim zemljama obrazovanju se pridaje veoma značajna uloga u privrednom i društvenom napretku. Kvalitet obrazovanja postaje sve važniji za one koji u njemu direktno ili indirektno učestvuju, ili se služe njegovim uslugama [3].

Sistem upravljanja kvalitetom nalazi svoju primenu u sve većem broju organizacija. Pojmovi i definicije

koji važe za privredne sisteme, prilagođavanjem nalaze svoje mesto i u sistemu obrazovanja i vaspitanja. Sistem obrazovanja potrebno je kontinuirano usavršavati i menjati u skladu sa promenama faktora konkurentskog okruženja. Tehnološki, društveni, ekonomski, politički, ekološki i globalni faktori utiču pre svega na ubrzanje promena i potrebu menjanja sistema obrazovanja.

Obrazovanje i znanje postaju sve više primarni razvojni resursi za stvaranje konkurentne prednosti bilo koje organizacije ili ustanove.

1) Zorica Lazić, student doktorskih studija, FIN Kragujevac, e-mail: zoricalazic29@gmail.com

Obezbeđivanje kontrole kvaliteta je od posebnog značaja i predstavlja process koji neosporno mora postati sastavni deo svakog obra zovnog sistema, jer je vrednovanje obrazovne instituc ije svaki postupak koji dovodi do ocene kvaliteta i pre poruke za dalje usavršavanje. Pored značajnih efekata, obezbeđuje i jasne uvide u mnoge prednosti i pozitivne aspekte, ali i nedostatke koji su evidentni u našem obrazovanju.

2. SREDNJE STRUČNO OBRAZOVANJE

Osnovni pristup u razvoju i modernizaciji srednjeg stručnog obrazovanja jeste njegova socijalno-ekonomska i individualna relevantnost. U skladu sa tim, program koji se realizuju u okviru srednjeg stručnog obrazovanja su usmereni na ishode učenja koji podrazumevaju jasno definisanja znanja, veštine, sposobnosti (radne kompetencije) i potencijale koje zahteva tržište rada, visokoškolske institucije i individualni razvoj učenika.

Misija srednjeg stručnog obrazovanja vaspitanja je da obezbedi mogućnost i uslove svakom pojedincu da stekne znanja, veštine, sposobnosti i stavove (stručne kompetencije), prvenstveno radi efikasnog uključivanja u svet rada i radi nastavka školovanja. Ostvarujući ovu misiju, SSOV doprinosi formiranju kvalitetno obučene radne snage i stvaranju društva zasnovanog na znanju, što je temelj ukupnog i održivog razvoja društva u celini.

Funkcije srednjeg stručnog obrazovanja su [4]:

1. sticanje kvalitetnog inicijalnog stručnog obrazovanja, tj. sticanje kvalifikacija, relevantnih stručnih kompetencija koje su potrebne za efikasno uključivanje u svet rada
2. razvoj kreativnosti, inovativnosti i preduzimljivosti pojedinca
3. sticanje potrebnih kompetencija za nastavak školovanja
4. osposobljavanje učenika za kontinuirano stručno obrazovanje i celoživotno učenje.

2.1 Standardi obrazovanja

Organizacija i realizacija srednjeg stručnog obrazovanja počiva na jasno definisanim standardima. Bazični elementi strukture standarda stručnog obrazovanja su:

- specifikacija zanimanja koja se odnosi na znanja, veštine i sposobnosti (radne kompetencije) koje su neophodne za obavljanje određenih poslova i zadataka,

- specifikacija učenja, ciljeva, sadržaja i ishoda, metoda i tehnika učenja,
- specifikacija evaluacije i ocenjivanja; procenu i vrednovanje stečenih znanja, veština i stvavova.
- specifikacija uslova i normi (materijalni, tehnički, ljudski) u kojima se realizuje proces obrazovanja i učenja.

Standardi zanimanja i standardi obrazovanja su osnovni elementi za operacionalizaciju ključnih pitanja procesa obrazovanja i definisanje uloga i odgovornosti ključnih partnera u tom procesu.

3. KVALITET SREDNJEG STRUČNOG OBRAZOVANJA

U srednjem stručnom obrazovanju, odnosno u ustanovama srednjeg stručnog obrazovanja uspostavlja se sistem obezbeđivanja kvaliteta obrazovanja i učenja, kao i kvaliteta ishoda obrazovanja. Vrednovanje efikasnosti obrazovnog procesa, uglavnom je usmerena na analizu uspešnosti ostvarivanja zadataka obrazovanja, osposobljavanja i nastavnog procesa kako bi se sagledalo funkcionisanje obrazovnog sistema. U tom procesu posmatra se i:

- efektivnost sistema stručnog obrazovanja procenjuje se i na osnovu toga koliko je sam sistem bio funkcionalan i fleksibilan u određenom periodu;
- koliki je uticaj procesa učenja i nastave na pojedinačni razvoj, ishode učenja, potrebe procesa rada i kulturni razvoj;
- koliki je i kakav bio razvoj obrazovnih resursa i metoda učenja.

3.1 Sistem kvaliteta u srednjem stručnom obrazovanju

Sistem obezbeđivanja kvaliteta u celokupnom sistemu obrazovanja u Srbiji obuhvata dva nivoa aktivnosti [4]:

- na nacionalnom nivou – aktivnosti, koje su usmerene ka obezbeđivanju visokog kvaliteta ukupnog obrazovanja;
- na školskom nivou što obuhvata procenu i vrednovanje postignuća u svim segmentima rada srednje stručne škole.

U skladu sa osnovnom koncepcijom obezbeđivanja kvaliteta na nacionalnom nivou, ovaj proces u srednjem stručnom obrazovanju podrazumeva:

- definisanje standarda obrazovanja i njihovu operacionalizaciju;
- osposobljenost ključnih aktera (zaposleni u obrazovnim ustanovama i relevantnim službama u Ministarstvu prosvete i sporta

Republike Srbije, u Centru za evaluaciju) za vrednovanje procesa i ishoda obrazovanja i učenja.

Proces osiguravanja kvaliteta na školskom nivou obuhvata sledeće instrumente u oblasti srednjeg stručnog obrazovanja:

- razvoj školske samoevaluacije (podrška, usavršavanje sistema i oblika),
- primena eksternih oblika evaluacije,
- uvođenje razvojnog planiranja.

Sistem evaluacije srednjeg stručnog obrazovanja u Srbiji obuhvata aktivnosti praćenja, merenja i vrednovanja sistema srednjeg stručnog obrazovanja (mreže škola i sl.), škola pojedinačno, kao i školskih programa.

Evaluacija predviđa tri faze: pre, u toku i posle implementacije dokumenata i predviđenih aktivnosti. Rezultati evaluacije će uticati na modifikovanje evaluiranih procesa i efekata aktivnosti u toku realizacije.

Primeniče se dva evaluativna pristupa:

- Interna evaluacija, koju će sprovesti učesnici i kreatori reforme srednjeg stručnog obrazovanja, i obuhvata samoevaluaciju učesnika procesa (samoevaluacija učenika, samoevaluacija nastavnika, samoevaluacija stručnih komisija itd.) i međusobnu evaluaciju navedenih učesnika. Obavljaće se u okviru škola, timova učesnika u izradi dokumenata...
- Eksterna evaluacija, koju će sprovesti Centar za vrednovanje kvaliteta obrazovanja i vaspitanja, stručne komisije, interesne grupe a u skladu sa zakonskim procedurama.

Postupak i metode evaluacije srednjeg stručnog obrazovanja određuje Centar za vrednovanje kvaliteta u obrazovanju i vaspitanju, Ministarstvo prosvete i sporta i Centar za stručno obrazovanje i obrazovanje odraslih. Praćenje procesa evaluacije realizuje Centar za stručno obrazovanje i obrazovanje odraslih.

Neki od elemenata potrebnih za praćenje i ostvarenje kvaliteta sistema SSO su već ostvareni ili su u postupku donošenja (školsko razvojno planiranje, interna evaluacija, standardi rada nastavnika i ustanova, učešće poslodavaca u kreiranju standarda kvalifikacija, razvoju kurikuluma i ispitima, delimično eksterni završni ispit i matura u ogleđnim odeljenjima i sl.). Nema preciznih podataka o ranom napuštanju školovanja u stručnim školama. Na osnovu podataka SMŽS (RZS, Svetska banka i DFIF, 2008), stopa drop-out-a u srednjem obrazovanju bila je 2,3% (2005). Međutim, neki drugi podaci pokazuju da je ova stopa mnogo viša, čak oko 30% u srednjem obrazovanju, u poređenju sa zvaničnim podacima

koji se ne drže starosnih grupa učenika (Vlada Srbije, 2003). Prema podacima Ministarstva prosvete i nauke, anketa sprovedena za generacije od 2000 – 2008 pokazuje da je osipanje učenika 7,3%. Međutim, prema drugim merenjima u Srbiji je procenat lica koji nisu stekli inicijalno SSOV 10,0% (EUROSTAT, 2010). Za razliku od ovih brojki, SMŽS daje zaključak da jedna petina dece u Srbiji još uvek ne pohađa srednje obrazovanje, naročito dečaci i mladi ljudi iz socijalno ugroženih područja.

3.2 Standardi kvaliteta rada obrazovno-vaspitnih ustanova

Tabela 1 - Standardi kvaliteta rada OVU[6]

OBLASTI OBEZBEĐENJA KVALITETA	
Školski program i godišnji plan rada	Školski program i godišnji plan rada škole sačinjeni su u skladu sa propisima.
	Elementi školskog programa i godišnjeg plana rada škole međusobno su usklađeni.
	Godišnji plan rada škole omogućava ostvarenje ciljeva i standarda obrazovanja i vaspitanja.
	Školski program i godišnji plan rada škole usmereni su na zadovoljenje različitih potreba učenika.
Nastava i učenje	Nastavnik primenjuje odgovarajuća didaktičko-metodička rešenja na času.
	Nastavnik uči učenike različitim tehnikama učenja na času
	Nastavnik prilagođava rad na času obrazovno-vaspitnim potrebama učenika.
	Učenici stiču znanja na času.
	Nastavnik efikasno upravlja procesom učenja na času.

	Nastavnik koristi postupke vrednovanja koji su u funkciji daljeg učenja.		Ljudski resursi su u funkciji kvaliteta rada škole
	Nastavnik stvara podsticajnu atmosferu za rad na času		U školi su obezbeđeni/postoje materijalno-tehnički resursi (prostor, oprema i nastavna sredstva).
Obrazovna postignuća učenika	Uspeh učenika pokazuje da su ostvareni obrazovni standardi		Materijalno-tehnički resursi koriste se funkcionalno
	Škola kontinuirano doprinosi većoj uspešnosti učenika.		
Podrška učenicima	U školi funkcioniše sistem pružanja podrške učenicima		
	U školi se podstiče lični, profesionalni i socijalni razvoj učenika.		
	U školi funkcioniše sistem podrške deci iz osetljivih grupa		
ETOS	Regulisani su međuljudski odnosi u školi		
	Rezultati učenika i nastavnika se podržavaju i promovišu		
	Škola je bezbedna sredina za sve.		
	Školski ambijent je prijatan za sve		
	U školi je razvijena saradnja na svim nivoima		
Organizacija rada škole i rukovođenje	Planiranje i programiranje u školi međusobno su usklađeni		
	Direktor efektivno i efikasno organizuje rad škole		
	Rukovođenje direktora je u funkciji unapređivanja rada škole		
	U školi funkcioniše sistem za praćenje i vrednovanje kvaliteta rada.		
	Lidersko delovanje direktora omogućava razvoj škole		
Resursi	U školi su obezbeđeni potrebni ljudski resursi		

4. KVALITET OBRAZOVANJA UČENIKA GRAFIČKE STRUKE

U okviru poboljšanja kvaliteta i efikasnosti obrazovanja grafičara nužno je povezivanje privrede i obrazovanja, ojačati celokupan sistem obrazovanja i uskladiti sa obrazovnim standardima EU-a, što podrazumeva i podsticanje doživotnog obrazovanja. Usklađivanje obrazovanja grafičara s potrebama tržišta rada podrazumeva da srednje stručno obrazovanje grafičara ima ključnu ulogu u razvijanju ljudskih potencijala sa ciljevima postizanja privrednog rasta, zapošljavanja i mogućnost vertikalne i horizontalne prohodnosti između svih delova obrazovanja. Zakon o SSO reguliše materiju koja bi trebala biti od strateškog interesa za našu zemlju s obzirom na nivo razvoja štamparske i izdavačke privrede u koju bi kvalitetno osposobljeni grafičari na srednjoškolskom nivou trebali dati impuls novom ciklusu razvoja.

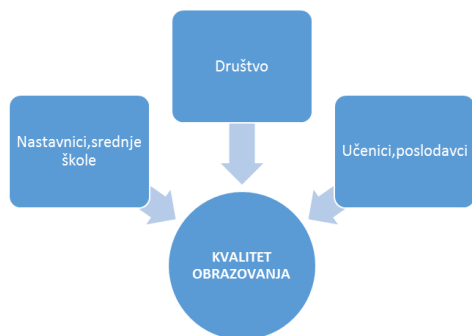
5. PERFORMANSE KVALITETA

Performanse, način izbora performansi i metodologija merenja i praćenja performansi definišu se u zavisnosti od veličine i delatnosti organizacije, specifičnosti procesa i drugih faktora.

U zavisnosti od objekta posmatranja, delatnosti, strukture ključnih procesa, performanse sistema su različite a ujedno i parametri za opisivanje performansi.

Kreiranje mera performansi je direktno povezano sa postavljenim ciljevima organizacije.

Metrika mora biti jasna, precizna, sa definisanim metodama (merenje, brojanje, proračun, upitnik, poređenje...), izvorima podataka i vremenskim periodima. Da bi se procesi pratili i merili njihove performanse se moraju definisati. Merenja performansi treba da obuhvate i potrebe i očekivanja svih zainteresovanih strana (slika 1)[1].

Slika 1 - Zainteresovane strane za kvalitet obrazovanja

5.1 Merenje i praćenje performansi

Način merenja i praćenja performansi zavisi od ciljeva ključnih poslovnih procesa u organizaciji. Ciljevi procesa su najčešće izvedene veličine koje se dobijaju obradom podataka. Podaci se odnose na vrednosti izabranih karakteristika procesa. Tabele za metriku procesa sadrže skale i polja. Skale u tabelama su u rasponu od 1-10. Za najpoželjnije ciljeve ocena je 10, dok se ciljevi utvrđuju kroz interni ili eksterni benchmarking. Tabela sadrži deset polja gde se unose karakteristike kvaliteta proizvoda/usluga, izračunate vrednosti karakteristika, skala za izabrane karakteristike. Za svaku karakteristiku treba proceniti raspon promena procesa i izvršiti skaliranje koje dobija odgovarajuću ocenu karakteristika. Ocene karakteristika se unose u polja, nakon čega se utvrđuje i njihov rang značajnosti ili ponder. Množenjem pondera i ocena karakteristika, dobija se vrednost karakteristika ili performansi. Zbir svih dobijenih vrednosti predstavlja ukupnu vrednost cilja. Množenjem vrednosti pondera i maksimalne moguće ocene i njihovim sabiranjem, dobija se maksimalna moguća vrednost. Deljenjem ukupne vrednosti cilja i maksimalne moguće vrednosti dobija se ostvarenje cilja.

5.2 Primer metrike

Primer metrike u ovom radu predstavlja i deo istraživanja o kvalitetu srednjeg stručnog obrazovanja učenika grafičke struke.

Istraživanje je realizovano među učenicima grafičke struke (tehničar za oblikovanje grafičkih proizvoda) srednje Tehničke škole, Užice koji su izneli svoja mišljenja sa ciljem unapređenja kvaliteta njihovog školovanja.

Metod istraživanja sproveden je u vidu anketnog upitnika, gde su učenici odgovarali na dvadeset postavljenih pitanja, grupisanih u grupe po tematskim celinama. Kroz postavljena pitanja učenici su izneli svoja mišljenja o kvalitetu,

nastave koju pohađaju, nastavnika i predavanju nastavnika, vannastavnim aktivnostima i radu školskih službi. Pitanja su bodovana lestvicom od 1-5, gde je:

- 1- U potpunosti ne
- 2- Uglavnom ne
- 3- I da i ne
- 4- Uglavnom da
- 5- U potpunosti da

U istraživanju je učestvovalo 30 učenika, obrazovnog profila tehničara za oblikovanje grafičkih proizvoda.

Grupu pitanja koja se odnosila na kvalitet nastave koju pohađaju, učenici su ocenili ocenom 3. Pitanja o nastavnicima i predavanju nastavnika ocenjena su ocenom 4., dok je rad školskih službi i vannastavnih aktivnosti ocenjen ocenom 5.

Podaci koje smo dobili iz anketiranog upitnika i dokumentacije iz škole [8], poslužice nam kao parametri za određivanje, način merenja i praćenja karakteristika.

Polja P1-P5 odnose se na karakteristike ili performanse procesa. U primeru koji smo obradili:

- P1 predstavlja performansu srednja ocena, (SO), koju smo dobili iz dokumentacije škole. Srednja ocena učenika (3,8) dobijena kao zbir svih uspeha učenika podeljen na broj učenika.
- P2 broj nedovoljnih ocena (BNO), dokumentacija škole, izražena u procentima(%), 17%
- Nivo zadovoljstva đaka (NZĐ), P3, na osnovu dobijenih rezultata anketiranih učenika. Izražen srednjom ocenom(4,5) koju su dali učenici odgovorom na šest pitanja.
- Performansa P4, predstavlja ocena nastavnika (ON), dobijena kao rezultat anketiranja, srednja ocena(4).
- Nivo veština (NV) je performansa (P5) ili poznavanje praktičnog rada, izraženo ocenom (3,5), dobijeno iz dokumentacije škole, nastavnika praktične nastave.

Tabela 2 - Primer metrike

SO P1	BNO P2	NZĐ P3	ON P4	NV P5
3,8	17	4,5	4	3,5
5	0	5	5	5
4,5-5	1	4,5-5	4,5-5	4,5-5
4-4,5	2	4-4,5	4	4-4,5
3,5-4	3	3,5-4	3,5-4	3,5-4

3-3,5	4	3-3,5	3	3-3,5
2,5-3	5	2,5-3	2,5-3	2,5-3
2-2,5	6	2-2,5	2	2-2,5
1,5-2	7	1,5-2	1,5-2	1,5-2
1-1,5	8	1-1,5	1	1
≤1	9	≤1	≤1	≤1
8	5	8	8	7
3	1	2	2	2
24	5	16	16	14
				75
				UVC

Vrednosti karakteristika kvaliteta koje su izražene u rasponu od 1-10, u našem primeru za P1 iznosi 8, za performansu P2 iznosi 5, za P3- 8, za P4-8, za P5-7. Svaka performansa ima svoj rang značajnosti ili ponder. Vrednost karakteristika dobija se množenjem ocena karakteristika i njihovog pondera. Zbir vrednosti karakteristika, predstavlja ukupnu vrednost cilja, koja je u našem slučaju 75, što predstavlja ostvarenje cilja od 75%.

Rezultatima istraživanja o kvalitetu obrazovanja učenika grafičke struke mogu se izneti sledeća zapažanja:

- 50% ispitanih učenika je zadovoljsto školom iskazalo ocenom 4, 35% učenika ocenom 3, dok je ostatak učenika (15%) nezadovoljan školom koju pohađaju
- Rad školskih službi (psihološko pedagoške službe) i vannastavnih aktivnosti ocenjen najvišom ocenom 5 (75% učenika), dok je ostalih 25% dalo ocenu 4.
- Rad nastavnika i predavanja nastavnika ocenjena sa 3,5 (60% učenika dalo je ocenu 3, dok je 40% ocenilo sa 4)
- Kvalitet nastave učenici su ocenili sa ocenom 3,5; što pokazuje da je nivo zadovoljenja nastavom koju pohađaju više nego dobar. 40% učenika ocenilo sa 3; 25% učenika sa 4; 10% učenika sa 5; dok je ostatak kvalitet nastave ocenilo kao dovoljno.

Analizom rezultata ankete došli smo do zaključka da su kvalitet nastave i rad nastavnika ocenjeni najnižom ocenom, što zahteva sprovođenje mera za unapređenje kvaliteta istih.

Tabela 3 - Predlog unapređenja nastavnog procesa i nastavnika

Poboljšanje nastavnog procesa	Nastavnik
1. Primena savremenih nastavnih sredstava 1.1.interaktivne table 1.2.projektori 1.3.videokonferencijski uređaji 1.4.web sajtovi škola 1.5.obrazovni softveri 1.6.e-dnevnic 1.7.primena ICT-a 2.obezbeđenje dobrih uslova za izvođenje praktične nastave 2.1.multimedijalna učionica	1. princip doživotnog učenja 2.stručno usavršavanje nastavnika 2.1.u oblasti psihološko – pedagoških disciplina 2.2.matičnih disciplina 3.obuka nastavnika za korišćenje ICT u nastavi 4.učešće na seminarima, konferencijama i stručnim skupovima

6. ZAKLJUČAK

Kvalitet obrazovanja je bitno obeležje obrazovnih institucija svih nivoa (predškolskih ustanova, osnovnih i srednjih škola, visokih škola i univerziteta). Učenicima i društvu potreban je kvalitetan nastavni program, realizovan pomoću savremenih obrazovnih tehnologija u prigodnim učionicama. Kako bi se zadovoljili ovi zahtevi, obrazovne institucije imaju zadatak da ostvare odgovarajući kvalitet usluga i pruže dokaz svim zainteresovanim stranama da će njihove potrebe i zahtevi za kvalitetnim obrazovanjem biti ostvarene. Sistem obrazovanja mora da dizajnira prilagodljiv, realan i napredan nastavni program i da omogući što praktičnije obrazovanje.

Zbog nepostojanja jedinstvenog informacionog sistema u obrazovanju nema sistemskog praćenja pojedinca u sistemu tako da se prethodno navedeni podaci moraju uzeti sa rezervom ili se moraju sprovesti odgovarajuća istraživanja radi utvrđivanja pravog stanja [5].

Što se tiče rezultata dobijenih istraživanjem performansi za grafičku struku, oni mogu da budu jedan od relevantnih pokazatelja u kom pravcu treba obaviti dalja istraživanja, kojim će biti obuhvaćen što veći broj srednjih škola grafičke struke u Srbiji. To može da bude neka od tema daljih istraživanja iz ove oblasti.

Krajnji cilj u reformi obrazovanja učenika grafičke struke:

- razviti kvalifikacije zasnovane na kompetencijama i rezultatima učenja
- trajno usklađivanje obrazovanja sa potrebama tržišta rada
- izgraditi sistem obrazovanja i osposobljavanja koji omogućava doživotno učenje i mobilnost
- definisati uloge nastavnika u sistemu orijentisanom na rezultate učenja
- uspostaviti sistem osiguranja kvaliteta.

LITERATURA

- [1] Arsovski S., *Integrisani sistemi menadžmenta*, Kragujevac, 2013.
- [2] Arsovski S., *Menadžment procesima*, Kragujevac, 2006.
- [3] Funda D., *Potpuno upravljanje kvalitetom u obrazovanju*, Zagreb, 2008.
- [4] MPS, *Koncepcija srednjeg stručnog obrazovanja u Srbiji*, Beograd, 2004.
- [5] MPN, *Strategija razvoja obrazovanja u Srbiji do 2020.*, Beograd
- [6] Zavod za vrednovanje kvaliteta OV, *Standardi kvaliteta rada OV ustanova*, Beograd, 2010.
- [7] Sallis E., *Total quality management in Education*, London, 2005.
- [8] Dokumentacija Tehničke škole Užice.

